

Komparativna studija stavova prema kooperaciji u socijalnim sukobima između bosanskih, hrvatskih i pakistanskih učitelja

Edina Vejo

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici¹

Nataša Vlah

Učiteljski fakultet Univerziteta u Rijeci²

Azemina Durmić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici³

Sažetak

Tekst predstavlja rezultate komparativne studije stavova prema kooperaciji u socijalnim sukobima između bosanskih, hrvatskih i pakistanskih učitelja. Rezultati studije pokazali su da učitelji iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske više iskazuju demokratičnost u sukobima od svojih kolega u Pakistanu, čime je otvoren niz novih istraživačkih pitanja čije je razumijevanje kontekstualizirano u logiku kros-kulturalnih istraživačkih osjetljivosti

¹ edina.vejo@gmail.com (tel. 061 755 001)

² natasa.vlah@gmail.com (tel. +385 51 265835)

³ azeminadurmic@yahoo.com (tel. 062 410 544)

i metodologijski okvir socijalne epistemologije. Novina u tekstu jeste i nastojanje da se kompleksnije i aktuelnije opcrta savremena pozicija istraživača, što je potkrijepljeno interferencijskim međudisciplinarnim uvidima kritičke lingvistike i stilistike.

Ključne riječi: komparativna studija, upravljanje sukobima, socijalna epistemologija

Uvod

Rad diskutira rezultate kros-kulturalnog istraživanja stavova učitelja (Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Pakistan) prema *saradnji* kao obrascu ponašanja u socijalnim sukobima. Interpretacijski optikum dobijenih istraživačkih rezultata uređen je sljedećom paradigmatском logikom:

Rezultate istraživanja nije moguće posmatrati iz ugla isključivo karakterističnog za jednu kulturu. Kros-kulturalni pristup insistira na stalnoj kontekstualnoj procjeni. Upravo su vrednosni obrasci rezultat kontekstualnih procjena te samim time posredno i rezultat kulturalne socijalizacije osobe. Pa i tada važno je ostati osjetljiv prema riziku situacije da unutar kulturalne varijabilite svodimo na prosječne ili na netipične slučajeve. Društvena dinamika, čiji su reprezent i vrednosni obrasci, proizvod je konstelacija ali i procesa proizvođenja značenja. Svako društvo konstruira svoj sistem istine, odnosno tipične diskurse koje prihvaća i čini da funkcioniraju kao istine. Za epistemički status vrijednosti presudni su standardi zadati socijalnim kontekstom.

Prilog artikuliranoj analitici istraživačkih rezultata jeste i definiranje pozicije istraživača kao meta-analitičke pozicije koja polazi od kulturalnog zaleđa istraživača kao referencijalnog okvira koji prihvatamo i projektiramo u interpretaciju, zavisno od svoje opće orijentacije. Kritička lingvistika (Katnić-Bakaršić, 2004) pruža podršku prethodnoj poststrukturalističkoj spoznaji uvidima u promjene u deskripciji i interpretaciji znanstvenog diskursa. Nadiđeni metodologijski kanon prepoznat je i po nizovima formalnih diskursnih sredstava, a sve u funkciji potcrtavanja preciznosti, ozbiljnosti, logičnosti, tipiziranosti znanstvenih tekstova.

Kritička lingvistika i stilistika zastupaju stanovište prema kojem nema apsolutno objektivne pozicije samog znanstvenika, nego znanstve-

nici-istraživači u istraživanju nužno iznose svoje vlastite sociokulturne, kognitivne i ideološke sheme (Katnić-Bakaršić, 2004), npr. korištenje pasivnih konstrukcija, ‘topos afektirane objektivnosti’; korištenje zamjenice mi, ‘topos afektirane skromnosti’.

Zato ovaj tekst treba posmatrati prvenstveno kao prilog istraživačkom diskursu koji, ne napuštajući načelo provjerljivosti rezultata, nastojeći izbjeći uobičajene rigidne metodologijske redukcije, afirmirajući emancipiranu poziciju kulture i istraživača kao njezina protagonista.

Teorijsko situiranje istraživanja

Obrazac saradnje u sukobima u savremenoj teoriji conflict managementa (upravljanja sukobima) najoptimalniji je i najpoželjniji obrazac ponašanja u sukobima (Weeks, 2000; Wilmot i Hocker, 1998).

Obrazac saradnje u sukobu „u centar pažnje stavlja i trenutni sukob i cjelokupne odnose, pri čemu se koriste takve vještine koje nisu samo vještine za rješavanje sukoba nego i vještine za izgrađivanje međuljudskog odnosa oslanjajući se pritom na konstruktivni dijalog. To, nerijetko, iziskuje i više truda i više vremena, ali je krajnji ishod pobjeda u korist obje strane. Bitno je znati da svaki sudionik u sukobu ima svoje potrebe, vrijednosti, zapažanja, ciljeve i osjećaje i da je dobro da ih iskazuje tokom procesa suradnje. Istovremeno se uvažava mišljenje svih strana uključenih u sukob, isključujući bilo kakvu rigidnost u zastupanju vlastitih stavova. Važno je napomenuti da nije neophodno, premda je poželjno, da sve strane uključene u sukob počnu upotrebljavati suradnju u sukobu. Međutim, ako samo jedna od strana ima pozitivne stavove prema suradnji i uz to upotrebljava vještine specifične za suradnju, proces obično ima učinak poziva za drugu stranu da također počne koristiti suradnju u sukobu“ (Vlah, 2013: 39). Pri tome treba imati na umu da izbjegavanje sukoba nikako nije saradnja u sukobu. Saradnja je aktivni proces. Za saradničko rješavanje socijalnih sukoba ključno je pitanje dogovora oko zajedničkih ciljeva ljudi koji žive zajedno. Kao što navodi Žagar (2007), postojanje zajedničkih ciljeva i strategija kod aktera sukoba obično predstavlja najefikasniju bazu za mobilizaciju neophodnih izvora prevladavanja različitosti koje su neminovno prisutne u sukobima. Prema ovom sociologu, jedan od zajedničkih ciljeva građanskog odgoja za uspješan demokratski razvoj i upravljanje različitostima u društvu jeste „edukacija cijele zajednice u okruženju

za uvažavajuće i nenasilno ponašanje u svim situacijama, a bazirano na ljudskim pravima; poštovanje svih ljudi i prevencija svih oblika i tipova diskriminacije. Takva bi edukacija trebala osigurati adekvatno znanje i vještine za prevenciju eskalacije krize i konflikta u specifičnim situacijama i okruženjima te bi trebala razviti nužne vještine za upravljanje i/ili rješavanje krize i konflikata u situacijama kada neke ostale preventivne mjere i aktivnosti nisu bile uspješne“ (Žagar, 2007: 27). Upravo je prevencija nasilnih sukoba predmet pažnje mnogih znanstvenika iz oblasti društvenih znanosti, a učenje kooperacije može biti jedan od načina postizanja trajnog mira. U tom smislu, uočavamo kako Hettne i Söderbaum (2005) daju i svoje preporuke o važnosti rane prevencije konflikata na način da se institucije uključuju u izgradnju saradničkih obrazaca ponašanja. Ukoliko je prevencija pravovremena i usmjerena na sve predradnje osiguravanja saradničkih obrazaca gdje su sve strane zadovoljne, može se spriječiti tzv. krug nasilja. Škola je jedna institucija koja može doprinijeti osiguravanju saradničkih obrazaca ponašanja u sukobima kod svojih građana. Zato su u uzorku sudionika empirijskog istraživanja ovog rada učitelji koji nose veliki dio uloge i odgovornosti za edukaciju djece, a time budućih odraslih građana svake od triju država koje smo komparativno promatrali.

Svrha i cilj studije

Cilj studije jeste ispitati da li postoje razlike u stavovima prema kooperaciji u socijalnim konfliktima između hrvatskih, bosanskih i pakistanskih učitelja, pri čemu će dobijeni rezultati nastojati potaknuti buduća istraživanja koja bi pomogla razumijevanju kulturalnih specifičnosti u prijenosu učiteljskih vrijednosti djeci u pojedinim regijama u svijetu. Ti stavovi ovdje su shvaćeni kao odraz dominantne kulture u kojima učitelji žive i rade te ih u svom radu prenose kao sistem vrijednosti na djecu u svom svakodnevnom radu.

Metode istraživanja

Uzorak

Uzorak istraživanja sastojao se od triju poduzoraka. Prvi poduzorak činili su učitelji iz Rijeke, grada iz bivše jugoslavenske države, Hrvatske (N = 155). Rijeka je smješten na zapadnoj obali Jadrana na čijem prostoru

najvećim dijelom živi katoličko stanovništvo.

Drugi poduzorak činili su učitelji iz Bosne i Hercegovine, i to učitelji iz centralnih gradova, Zenice i Kaknja, gdje živi najvećim dijelom muslimansko stanovništvo (N = 107). Treći poduzorak obuhvatio je 100 učitelja iz Pakistana, Peshawar city, blizu granice s Afganistanom, gdje najvećim dijelom živi muslimansko stanovništvo.

Prosječna dob hrvatskih učitelja jeste 40 godina, od kojih je 96% ženskog spola; prosječna dob bosanskih učitelja jeste 45 godina, od kojih je 66% ženskog spola, dok je prosječna dob pakistanskih učitelja 40 godina, od čega je 79% ženskog spola. Prosječno, većina učitelja ima 15–19 godina radnog iskustva (Bosna i Hercegovina; Hrvatska) dok većina pakistanskih učitelja prosječno imaju 0–4 godine radnog iskustva.

Prikupljanje podataka i instrumenti

U cilju mjerenja stavova prema kooperaciji u socijalnim sukobima primijenjena je Skala za mjerenje stavova o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima (Vlah, 2013).

Skala se sastoji od 22 čestice grupirane u tri supskale. Kooperacija (N = 7), Izbjegavanje / Prilagođavanje (N = 8) i Pobjeđivanje (N = 7). Ispitanici su procjenjivali stepen slaganja s pojedinom tvrdnjom na skali procjene od 4 stepena. Ponudeni su odgovori: 0 – uopće se ne slažem, 1 – uglavnom se ne slažem, 2 – uglavnom se slažem, 3 – u potpunosti se slažem. U ovom je radu korištena supskala saradnje.

Supskala je već korištena u studiji identificiranja stavova učitelja u osnovnoj školi o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima (Rašković, 2012), pri čemu je dobijen zadovoljavajući nivo relijabilnosti za supskalu Kooperacije Cronbachalpha: ($\alpha = 0.838$) koja se pokazala za hrvatski poduzorak.

U ovoj studiji po prvi put primijenila se ova supskala na učitelje iz Bosne i Hercegovine i Pakistana. Dobijen je zadovoljavajući nivo relijabilnosti za supskalu Kooperacije Cronbachalpha: ($\alpha = ,807$) za poduzorak učitelja iz Bosne i Hercegovine, te Cronbachalpha: ($\alpha = ,829$) za učitelje iz Pakistana. Supskala obrasca saradnje u socijalnim sukobima konstruirana je od sljedećih itema:

- I. *Uvijek je dobro tragati za različitim načinima rješavanja problema u sukobu.*

2. *Treba tragati za rješenjem sukoba koje će svima biti uistinu prihvatljivo i korisno.*
3. *Treba naći rješenje sukoba koje će svima biti uistinu prihvatljivo i korisno.*
4. *Da bi se našlo istinsko rješenje sukoba, uvijek je dobro o svemu iskreno razgovarati.*
5. *Dugoročno se isplati s protivnikom razmjenjivati ideje o rješenju sukoba, čak i kada si ljut(a) na njega / nju.*
6. *Uvažavanje mišljenja druge strane u sukobu svima donosi korist.*
7. *Jako je važno uvažavati ciljeve, želje i vrijednosti svih strana u sukobu.*

Proces prikupljanja i analize podataka

Podaci su prikupljeni tokom 2012. godine. U Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini podaci su prikupljeni kao dio inkluzivnog istraživanja koje se, pored stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima, sastojalo i od opserviranja problema učitelja u suočavanju s emocionalnim poteškoćama i bihevioralnim problemima djece u osnovnoj školi. U Pakistanu su podaci prikupljeni uz podršku i pomoć NGO NIDA. Nakon što su se sve pretpostavke i dozvole za istraživanje ispunile, anketari su dostavili upitnike u zapečaćenim kovertama u škole. Ispitivanje je bilo anonimno i dobrovoljno i trajalo je oko 15 minuta, nakon čega su učitelji upitnike vratili nazad istraživačima. Dobijeni podaci analizirani su putem deskriptivne i multidimenzionalne statistike.

Rezultati istraživanja

U nastavku slijedi prikaz deskriptivne statistike svih stavova prema kooperaciji između triju država, univarijantna diskriminativna analiza ANOVA s post hoc Scheffe testom i diskriminativna analiza razlika između triju poduzoraka.

Tabela 1: Deskriptivna statistika stavova prema kooperaciji u socijalnim sukobima pojedinačno za poduzorke hrvatskih, bosanskih i pakistanskih učitelja

Item	Hrvatska				Bosna i Hercegovina				Pakistan			
	M	SD	min.	max.	M	SD	min.	max.	M	SD	min.	max.
1.	3,61	,539	2	4	3,40	,699	1	4	3,19	,787	1	4
2.	3,77	,449	2	4	3,70	,570	1	4	3,22	,811	1	4
3.	3,80	,417	2	4	3,59	,614	1	4	3,12	,891	1	4
4.	3,84	,386	2	4	3,79	,476	1	4	2,93	,998	1	4
5.	3,39	,608	2	4	3,42	,701	1	4	2,99	,823	1	4
6.	3,54	,595	2	4	3,45	,633	1	4	3,12	,844	1	4
7.	3,73	,474	2	4	3,67	,510	2	4	3,20	,711	1	4
sum	3,67	,357			3,57	,412			3,110	,591		

Legenda: M = aritmetička sredina, SD = standardna devijacija, min. = minimum, max. = maximum

1. Manifestna razina analize podataka

Prema dobijenim rezultatima koji su prikazani u tabeli 1, možemo vidjeti da su stavovi učitelja u svim trima analiziranim zemljama (stavovi su prikazani kao aritmetičke vrijednosti slaganja sa sedam čestica / tvrdnji koje opisuju teorijski obrazac saradnje) u prosjeku između *agree* i *completely agree*, odnosno između slaganja i potpunog slaganja s tvrdnjama.

Odstupanja od navedenih prosječnih vrijednosti (odnosno standardne devijacije) vrlo su male i može se vidjeti da je među hrvatskim učiteljima raspršenje rezultata od aritmetičke sredine najmanje što potvrđuju i podaci o minimalnim i maksimalnim vrijednostima odgovora.

Može se vidjeti da učitelji u Hrvatskoj najviše, a učitelji u Pakistanu najmanje prihvaćaju saradnju u sukobima.

Želeći ustanoviti jesu li razlike između dobijenih aritmetičkih sredina kod učitelja u trima zemljama statistički značajne, napravile smo univarijatnu analizu varijance ANOVA i utvrdili da se aritmetičke sredine stavova prema saradnji statistički značajno razlikuju između učitelja u trima zemljama, a što je vidljivo u tabeli 2.

Tabela 2: Univarijantna analiza razlika stavova hrvatskih, bosanskih i pakistanskih učitelja prema kooperaciji u socijalnim sukobima sa *Scheffe post hoc* testom

Item	F	I	J	M (I-J)
1.	12,534**	Hrv.	Pak. BiH	,423** ,211*
		Pak.	Hrv. BiH	-,423* -,212
		BiH	Hrv. Pak.	-,211* ,212
2.	27,791**	Hrv.	Pak. BiH	,554** ,073
		Pak.	Hrv. BiH	-,554** -,481**
		BiH	Hrv. Pak.	-,073 ,481**
3.	35,017**	Hrv.	Pak. BiH	,680** ,211*
		Pak.	Hrv. BiH	-,680** -,469**
		BiH	Hrv. Pak.	-,211* ,469**
4.	70,425**	Hrv.	Pak. BiH	,909** ,054
		Pak.	Hrv. BiH	-,909** -,855**
		BiH	Hrv. Pak.	-,054 ,855**
5.	12,730**	Hrv.	Pak. BiH	,404** -,027
		Pak.	Hrv. BiH	-,404** -,431**
		BiH	Hrv. Pak.	,027 ,431**
6.	12,017**	Hrv.	Pak. BiH	,422** ,093
		Pak.	Hrv. BiH	-,422** -,329**
		BiH	Hrv. Pak.	-,093 ,329**
7.	29,985**	Hrv.	Pak. BiH	,529** ,056
		Pak.	Hrv. BiH	-,529** -,473**
		BiH	Hrv. Pak.	-,056 ,473*

Sum. Kooperacija 50,166**	Hrv.	Pak. BiH	,560** ,095
	Pak.	Hrv. BiH	-,560** -,464**
	BiH	Hrv. Pak.	-,095 ,464**

Legenda: ** (p < 0,01), *(p < 0,05), I i J = država iz koje potječu učitelji M (I-J) = razlika aritmetičke sredine između I i J države

No, to nam još nije dalo informaciju da li se, i na koji način razlikuju aritmetičke sredine stavova učitelja pojedinih zemalja pa smo napravili Scheffe post hoc test za razlikovanje između grupa. Taj test pokazao je da se statistički značajno na razini značajnosti većoj od 0,001 razlikuju učitelji iz Hrvatske od učitelja iz Pakistana i da se učitelji iz BiH razlikuju od učitelja iz Pakistana. Učitelji iz Hrvatske i učitelji iz Bosne i Hercegovine u manifestiranim stavovima prema obrascu saradnje značajno se ne razlikuju. Prema dobijenim rezultatima, učitelji iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Pakistana na manifestnoj razini iskazivanja stavova statistički se značajno razlikuju u stavovima prema saradnji u sukobima. No, željeli smo utvrditi razlikuju li se u svojim stavovima i na latentno skrivenoj i dubljoj razini stavova prema saradnji.

2. Latentna razina analize podataka

U prethodnoj analizi utvrdili smo da, gledajući prosječni rezultat svih sedam tvrdnji na kojima je mjeran stav prema saradnji, bosanski i hrvatski učitelji ne pokazuju statistički značajno razlikovanje. Isto tako, u tabeli 2 vidljivo je da u nekim tvrdnjama, ako gledamo svaku tvrdnju pojedinačno, postoji naznaka da su prisutne statistički značajne razlike između hrvatskih i bosanskih učitelja, preciznije u tvrdnjama pod rednim brojem 1. i 3.

Zato smo napravili multidimenzionalnu statističku diskriminativnu analizu razlika između stavova prema saradnji u sukobima kod učitelja iz triju zemalja na sljedeći način. Kriterij razlikovanja među grupama jeste zemlja iz koje učitelj potječe, dok prediktorski skup predstavljaju svih sedam tvrdnji kojima je ispitivan stav prema saradnji u sukobima.

Tabela 3: Temeljne vrijednosti, statistička značajnost i centriodi prema zemlji iz koje učitelj potječe

Funkcija	Wilk's lambda	% varianca	Canonical correlation	p	Država učitelja		
					Hrv.	BiH	Pak.
Prva	,656	92,4	,565	,000	,457	,367	- 1,102
Druga	,963	100	,193	,036	,184	-,283	,018

Prema temeljnim vrijednostima provedene multidimenzionalne analize, u tabeli 3 vidljivo je da su dobijene dvije statistički značajne funkcije razlikovanja triju grupa učitelja. Prva funkcija ima 92,4% varijance a druga 7,3% varijance unutar promatranog prediktorskog skupa varijabli. Pri tome, prva funkcija definira da se skupine prema dobijenom svojstvu razlikuju u 32%, dok druga funkcija određuje razlikovanje skupina prema dobijenom svojstvu samo 4%. Pogledajmo o kojim se svojstvima radi kod prve i druge funkcije i kako su postavljeni centriodi u odnosu na te funkcije.

Prema tablici 4, prvu funkciju određuju sljedeće dvije tvrdnje:

- *Da bi se našlo istinsko rješenje sukoba, uvijek je dobro o svemu iskreno razgovarati.*
- *Jako je važno uvažavati ciljeve, želje i vrijednosti svih strana u sukobu.*

Funkcija izražava stavove prihvaćanja dobrobiti dijaloga i uzajamnosti u poštovanju tuđih perspektiva u sukobima, predstavlja stavove otvorenog dijaloga i uvažavanja protivnika kao osobe. S obzirom na analiziranu teoriju, ovu bismo funkciju mogli nazvati *DEMOKRATIČNOST U SUKOBIMA*

Prema tabeli 3, u toj funkciji Hrvatska i BiH pozitivno su pozicionirane a Pakistan negativno. Drugim riječima, učitelji u Hrvatskoj i BiH razlikuju se od učitelja u Pakistanu na način da učitelji u RH i BiH prihvaćaju demokratičnost u sukobima, dok učitelji u Pakistanu odbacuju demokratičnost u sukobima.

Prema tabeli 4, drugu funkciju određuju sljedeće dvije tvrdnje:

- *Treba naći rješenje sukoba koje će svima biti uistinu prihvatljivo i korisno.*
- *Uvijek je dobro tragati za različitim načinima rješavanja problema u sukobu.*

Druga funkcija izražava stavove pluralizma i univerzalne dobrobiti kao ishoda sukoba. S obzirom na analiziranu teoriju, ovu bismo funkciju mogli nazvati *ALTERNATIVNOST U RJEŠAVANJU SUKOB*A.

Prema tabeli 3, u toj funkciji Hrvatska je pozitivna, Pakistan blizu nule a BiH negativna. Ovu funkciju čine upravo one dvije tvrdnje koje su i na manifestnoj razini pokazale statistički značajno razlikovanje između učitelja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Jasnije rečeno, učitelji u Hrvatskoj i učitelji u BiH razlikuju se u jednom segmentu na način da učitelji u RH prihvaćaju alternativnost u rješavanju sukoba, dok učitelji u BiH ne prihvaćaju takvu mogućnost u rješavanju sukoba.

Tabela 4: Diskriminacijski koeficijenti (C) i korelacije varijabli sa statistički značajnom diskriminacijskom funkcijom (S)

	Prva funkcija		Druga funkcija	
	C	S	C	S
<i>Uvijek je dobro tragati za različitim načinima rješavanja problema u sukobu.</i>	-,237	,343	,779	,615*
<i>Treba tragati za rješenjem sukoba koje će svima biti uistinu prihvatljivo i korisno.</i>	,108	,573*	-,648	,149
<i>Treba naći rješenje sukoba koje će svima biti uistinu prihvatljivo i korisno.</i>	,244	,623*	,874	,591
<i>Da bi se našlo istinsko rješenje sukoba, uvijek je dobro o svemu iskreno razgovarati.</i>	,752	,915*	-,273	,004
<i>Dugoročno se isplati sa protivnikom razmjenjivati ideje o rješenju sukoba, čak i kada si ljut(a) na njega / nju.</i>	,100	,386*	-,441	-,157
<i>Uvažavanje mišljenja druge strane u sukobu svima donosi korist.</i>	-,161	,373*	,229	,221
<i>Jako je važno uvažavati ciljeve, želje i vrijednosti svih strana u sukobu.</i>	,337	,596*	-,176	,100

Dakle, prema dobijenim rezultatima, učitelji u trima zemljama visoko vrednuju saradnju u sukobima, ali ipak postoje statistički značajne razlike između njihovih stava na manifestnoj i na latentnoj razini.

Učitelji iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine više iskazuju *demokraci*čnost u sukobima od njihovih kolega u Pakistanu. Ove razlike dosta su velike, premda to nije jedino obilježje po kojima se ove skupine učitelja razlikuju. Osim toga, utvrđena je vrlo mala razlika kod dviju susjednih evropskih zemalja koju možemo definirati tako da učitelji iz Hrvatske iskazuju više *alternativnosti u rješavanju sukoba* od njihovih kolega u Bosni i Hercegovini.

Zaključna interpretacija

Rezultati prve diskriminacijske funkcije upućuju na to da su stavovi hrvatskih i bosanskih učitelja bliži jedni drugima nego što su stavovi bosanskih i pakistanskih po pitanju demokratičnosti u sukobima. Razloge tomu možemo potražiti u kulturnim specifičnostima i zajedničkoj povijesti, teritorijalnoj bliskosti, odnosno evropskom civilizacijskom pripadanju.

Rezultati druge diskriminacijske funkcije upućuju da bosanski učitelji, imajući u vidu teoriju *conflict managementa*, prema kojoj je dobro u saradničkom rješavanju sukoba uvažavati alternativnu mogućnost više različitih rješenja u sukobima, ne posjeduju ovu vrstu znanja / senzibiliteta, premda je uzorak mali i nije reprezentativan, što bi se moglo ispraviti u budućim istraživanjima.

Kros-kulturalna istraživanja varijacija u obrascima upravljanja sukobima pokazuju da se ljudi iz različitih kultura koriste signifikantno različitim strategijama (Fisher 1980; Tse, Francis i Walls, 1994; Tung, 1984, prema Fletcher et al, 2001). Ove razlike reflektiraju se u tome da li se koriste deduktivni ili induktivni pristupi u pregovaranju (Salcuse, 1988, prema Fletcher et al, 2001), interpretaciji procesa rješenja konflikta (Leung, Au, Fernandez-Dols i Iwawaki, 1992; Leung, Bond, Carment, Krishnan i Liebrand, 1990, Lewicki et al, 1994, prema Fletcher et al, 2001) i u stepenu do kojeg se strane fokusiraju na odnose ili ciljeve / zadatke. Većina studija polazi od pretpostavke da se kulture razlikuju u obrascima upravljanja sukobima, shodno stepenu do kojeg mjere individualne ili grupne ishode (Leung, 1997, prema Fletcher et al, 2001), odnosno da li su to individualističke ili kolektivističke kulture. Kolektivism opisuje društva u okviru kojih su ljudi integrirani u jake, kohezivne i lojalne grupe. Kolektivističke kulture vrednuju grupne ciljeve i ishode u odnosu prema individualnim ciljevima i definiraju sebe u terminima svoje grupne pripadnosti. Kao rezultat oni su voljni da učine određene žrtve za svoju grupu. Za kolektivističke kulture, održati socijalne povezanosti visoko je cijenjeno i harmonija obično ima prednost pred ispunjenjem zadataka i personalnih želja. Konsekventno, kolektivističke kulture nastoje minimizirati disrupciju i to da grupni ciljevi dominiraju individualnim ciljevima. Oni također pokazuju više brige za ciljeve druge strane nego za ostvarenje svojih ciljeva. Tako su ove kulture povezane s kooperacijom u rješavanju sukoba, mada ova

preferencija ka kooperaciji ne znači da će uvijek voditi ka kolaboraciji. Umjesto toga, ljudi iz kolektivističkih kultura više se koriste stilovima izbjegavanja ili prilagođavanja u rješavanju konflikata.

S druge strane, individualizam opisuje ona društva u kojima su veze između pojedinaca labave. Individualističke kulture vrednuju individualne ciljeve i interese u odnosu na grupne. Oni nastoje da sebe diferenciraju u odnosu prema drugima te naglašavaju personalne ishode u odnosu na veze s drugima. Oni više vrednuju vlastitu perspektivu, personalne ciljeve i prave kompromise samo onda kada je nužno napraviti neku vrstu dogovora. Tako se pripadnici ove kulture više koriste stilom dominacije i kompetitivnim stilom u rješavanju sukoba.

Činjenicu da hrvatski učitelji iskazuju u najvećoj mjeri alternativnost u rješavanju sukoba možemo posmatrati iz ugla i aktuelnog društvenog iskustva Hrvatske (tendiranje k EU) koja se u odnosu na svakodnevno kulturalno iskustvo najviše približila pragmatičkoj perspektivi posmatranja života (u odnosu na BiH i Pakistan), pa tako razvija kognitivne obrasce utemeljene na procjeni resursa i dobiti. Zato bi bilo zanimljivo napraviti istraživanje latentnih struktura onog što generira alternativnost u rješavanju sukoba, da li su to pragmatičke procjene ili bdijenje nad odnosom.

Metoda objektivnog razumijevanja smisla (Horkheimer, 1937, prema Kōnig i Zedler, 2001) osvjetlila bi kontekstualne okolnosti koje ljude 'guraju' da misle, osjećaju i ponašaju se na određeni način. Metodologijski intenzifikatori potrebe za ovakvim vrlo sofisticiranim istraživanjima dolaze iz tzv. 'ženskih studija' koje pažnju skreću ka iskustvu, stavu, svjetonazoru, mentalitetu, (ne)tipičnom za određeno vrijeme, prostor ili društvenu sredinu.

Istraživanje je otvorilo niz pitanja i podstaklo na dodatnu afirmaciju potrebe provođenja kros-kulturalnih istraživačkih projekata i potrebu vrlo suptilne interpretacije rezultata takvih istraživanja. Epistemologijske tendencije okupljene u socijalnoj epistemologiji predstavljaju okvir ovakvim studijama, okvir za plodonosna istraživanja čitava kompleksa problema vezanih za intelektualne procese u društvu ili podsticanje traganja društva za vezama sa svojim ukupnim okruženjem.

A comparative study of standpoints on cooperation in social conflicts among Bosnian, Croatian and Pakistani teachers

Summary

This paper presents results of comparative study of the attitudes toward cooperation in social conflict among Croatia, Bosnia and Herzegovina and Pakistan teachers. The results show that teachers from Bosnia and Herzegovina and Croatia express more democratic attitude in conflict than their colleague from Pakistan, which opens up a series of new research questions whose understanding is contextualized within cross-cultural research sensitivity and methodological framework of social epistemology. The novelty of this paper is the attempt to delineate researcher's contemporary position in more complex and actual way which is supported by inferential multidisciplinary insights of critical linguistics and stylistics.

Key words: comparative study, conflict management, social epistemolog

Literatura

- Fletcher, L., Olekalns, M., & Cieri, H. (2001): *Cultural differences in conflict resolution: Individualism and collectivism in the Asia-Pacific region*, No.2, Department of Management Working Paper in Organisational Studies. [online] <http://www.geasiapacifico.org/documents/Diferencias%20Culturales%20en%20la%20Resoluci%C3%83%C2%B3n%20Conflictos%20en%20Asia%20Pacífico.pdf>. [20.03.2014.]
- Hettne, B. and Söderbaum, F. (2005): „Intervening in Complex Humanitarian Emergencies: The Role of Regional Cooperation“, *The European Journal of Development Research*, Vol.17, No. 3, September 2005, str. 449–461.
- 3. Katnić-Bakaršić, M. (2004), „Akademski diskurs: dileme i izazovi“, Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na slovenskem, *Obdobja 22*, – *Metode in zvrsti*, str. 191–197.
- 4. König, E. i Zedler, P. (2001): *Teorije znanosti o odgoju: uvod u osnove, metode i praktičnu primjenu*, Educa, Zagreb.
- 5. Rašković, K. (2012): „Stavovi učitelja prema suradnji u socijalnim sukobima i njihove procjene problematičnosti emocionalnih teškoća i teškoća u ponašanju kod učenika“. *Diplomski rad Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* (mentor: Nataša Vlah)
- 6. Vlah, N. (2013): *Poželjna ponašanja mladih u konfliktima*, Biakova d.o.o., Zagreb.
- 7. Žagar, M. (2007), „Diversity Management – Evolution of Concepts“. *Treatises and Documents*, No. 52, Ljubljana.
- 8. Weeks, D. (2000): *Osam najvažnijih koraka u rješavanju sukoba*, Sunce, Osijek.
- 9. Wilmot, W. W., Hocker, J. L. (1998): *Interpersonal conflict*, McGraw-Hill, USA.